

**Dwa zwierciadła Europy doświadczeń polskich na przełomie XX i XXI wieku.  
Artykuł dyskusyjny.**

Polskie Towarzystwo Ekonomiczne powinno stać się inicjatorem wielkiej debaty naukowej, politycznej i społecznej oceniającej doświadczenia Polski na przełomie XX i XXI wieku.

Istotą tej debaty powinna być umiejętność formułowania efektywnej listy pytań diagnostycznych i prospektywnych, które będą miały intelektualną odwagę określenia rzeczywistych problemów rozwoju Polski. Debata ta będzie jednocześnie próbą przezwyciężenia głębokiego kryzysu długookresowej myśli strategicznej, który paraliżuje nasze myślenie diagnostyczne i prospektywne.

Proponuję jednocześnie, aby debata ta była przedmiotem spotkań Polskiego Forum Myśli Strategicznej będącego wspólnym przedsięwzięciem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Polskiego Towarzystwa Współpracy z Klubem Rzymskim.

Aby ułatwić zarysowanie pasjonującej problematyki tych spotkań chciałbym przedstawić propozycję 4 kręgów dyskusyjnych:

- 1) Doświadczenia Polski- diagnostyczne zwierciadło lat 1990 – 2010**
- 2) Doświadczenia Polski – prospektywne zwierciadło lat 2010 – 2030**
- 3) Polska wobec wyzwań XXI wieku**
- 4) Nowy blask klejnotu Polski Niepodległej w doświadczeniach XXI wieku**

**I Doświadczenia Polski**

**Diagnostyczne zwierciadło lat 1990 – 2010**

Istnieje ogromna literatura przedmiotu oceniająca różne problemy transformacji Polski na przełomie XX i XXI wieku<sup>1</sup>. Nie podjęte jednak próby spojrzenia holistycznego odpowiadające na fundamentalne pytania *Jak dysponowaliśmy klejnotem odzyskanej Niepodległości w dwóch dekadach XX i XXI wieku*. Pozytywny wymiar tego bilansu można zawrzeć w trzech tezach:

---

<sup>1</sup> por. A. Kukliński – Economic transformation. Experiences and Prospects in Poland 1990-2010, in H. Bünz, A. Kukliński, Globalization. Experiences and Prospects, Fredrich Ebert Stiftung, Warsaw 2001

- 1) **Polska gospodarka adaptowała się do warunków światowej gospodarki kapitalistycznej**, czy światowej gospodarki rynkowej. Jest to niewątpliwie osiągnięcie ogromne w kategoriach materialnych, instytucjonalnych i świadomościowych
- 2) **Polska gospodarka w dość dobrej kondycji wytrzymała szok rozwojowy związany z włączeniem Polski w struktury gospodarcze, społeczne i polityczne Unii Europejskiej.**  
Szczególnie ważny w tej dziedzinie jest geniusz adaptacyjny polskiego przedsiębiorstwa.
- 3) **Polska gospodarka w omawianym dwudziestoleciu wykazała dość wysoką stopę wzrostu** – wyższą w porównaniu z Europą zachodnią i oczywiście niższą w porównaniu z dynamicznymi krajami azjatyckimi.

Negatywny wymiar omawianego bilansu można zawrzeć w trzech tezach:

- 1) **Polska gospodarka w omawianym dwudziestoleciu poddała się inercji klasycznego modelu gospodarowania kapitał – praca – ziemia.** Omawiane dwudziestolecie jest okresem zmarnowanych szans tworzenia podstaw dla długookresowego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy<sup>2</sup>. Deficyt myślenia strategicznego<sup>3</sup> kolejnych Rządów Polskich Odrodzonej zasługuje na miano tragedii rozwojowej Polski. Wystarczy przypomnieć, że w omawianym dwudziestoleciu nie pojawiły się wielkie wizje polityki gospodarczej, innowacyjnej oraz naukowej i edukacyjnej, które by poprowadziły Polskę w kierunku świata gospodarki opartej na wiedzy.  
Porównanie doświadczeń Polski i Finlandii nie pozostawia żadnych wątpliwości w sprawie tezy o zmarnowanych szansach.
- 2) **W omawianym dwudziestoleciu w znacznym stopniu zmarnowaliśmy szansę prospektywnej transformacji majątku narodowego Polski.** Procesy tak zwanej prywatyzacji stały się sposobem zmniejszenia narastającego deficytu budżetowego.  
Procesy prywatyzacji nie tworzyły nowego zasobu środków, które pozwoliłyby zrealizować wizję zdynamizowania rozwoju Polski.
- 3) **W omawianym dwudziestoleciu zarysował się głęboki kryzys polskiej myśli strategicznej** połączony z kryzysem polskich elit politycznych, naukowych, społecznych i gospodarczych.

---

<sup>2</sup> por. A. Kukliński (red), *Gospodarka oparta na wiedzy : wyzwania dla Polski XXI wieku*, KBN, Warszawa 2001

<sup>3</sup> por. A. Kukliński, *Strategic thinking methodological and pragmatological reflexion*, in A. Kukliński, B. Skuza (eds) in *Turning points in the transformation of the global scene*, The Polish Association for the Club of Rome, Warsaw 2006

W łańcuchu myślenia rozwojowego – przeszłość – terażniejszość – przyszłość – przeważa w Polsce myślenie historyczne wywodzące terażniejszość z doświadczeń przeszłości. Nie rozumiemy tego faktu, że w warunkach XXI wieku przyszłość jest podstawowym instrumentem oceny terażniejszości.

Powinniśmy stale odpowiadać nie na pytanie – czy terażniejszość jest rezultatem procesów przeszłości, lecz na pytanie w jakim stopniu decyzje terażniejszości tworzą przyszłość<sup>4</sup>.

W skrajnym, może prowokacyjnym sformułowaniu powiem, że w XXI wieku futurologia będzie co najmniej równie ważna jak historia.

## **II Doświadczenia Polski.**

### **Prospektywne zwierciadło lat 2010-2030**

Holistyczna, uczciwa odpowiedź na pytanie jak gospodarowaliśmy Klejnotem Niepodległości Polski w latach 1990 – 2010 pozwoli sformułować pytania prospektywne określające szanse i zagrożenia lat 2010 – 2030.

W perspektywie metodologicznej taka próba porównania dwudziestolecia diagnostycznego i dwudziestolecia prospektywnego jest innowacyjnym bodźcem formułowania sądów porównawczych, oceniające nasze diagnostyczne i prospektywne dokonania. Identyczność horyzontu czasu i przestrzeni, wzmacnia intelektualny rygor naszej debaty.

Aby utrzymać symetryczny charakter prezentacji, warto podjąć próbę określenia 3 szans **Pierwszą szansą, jest umiejętność wmontowania gospodarki polskiej i polskiego przedsiębiorstwa w nowy świat multipolarnej gospodarki kapitalistycznej XXI wieku<sup>5</sup>.** W wieku XX nasze umiejętności adaptacyjne ograniczały się do świata atlantyckiego – w wieku XXI – trzeba będzie zrozumieć wyzwania świata azjatyckiego, a zwłaszcza wyzwania Chin i Indii.

**Drugą szansą jest wykorzystanie rzeczywistego potencjału Polski w zakresie gospodarki opartej na wiedzy.** Ten potencjał jest ogromny. Potrzebna jest tylko polityczna i społeczna wola mobilizacji tego potencjału w ramach renesansu polskiego myślenia

---

<sup>4</sup> por. P. Jakubowska, A. Kukliński, P. Żuber (red), Problematyka Przyszłości Regionów. W poszukiwaniu nowego paradygmatu, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008 (w druku)

<sup>5</sup> por. A. Kukliński, Transformacja sceny globalnej w perspektywie XXI wieku, [w]: A. Kukliński, K. Pawłowski, Przyszłość Europy – wyzwania globalne – wybory strategiczne, Nowy Sącz 2006

strategicznego. Potrzebna jest wola efektywnego wykorzystania strumienia środków unijnych, aby stworzyć wielką infrastrukturę materialną i duchową dla gospodarki opartej na wiedzy<sup>6</sup>.

**Trzecią szansą jest wykorzystanie środków endo i egzo genicznych w wielkim procesie cywilizacyjnym wyrwania Polski z zakłętego kręgu europejskich peryferii<sup>7</sup>.**

Chodzi nie tylko o uwarunkowania materialne, chodzi przede wszystkim o struktury mentalne i świadomościowe Polaków, jako potencjalnych obywateli Europejskiego Centrum.

Na tle zarysowanych trzech szans podejmujemy próbę sformułowania 3 zagrożeń:

- 1) **Pierwszym zagrożeniem jest kontynuowanie paraliżu polskiej myśli strategicznej kwitnącego w klimacie rządów de facto – populistycznych – które myślą w skali następnego wyborów a nie następnej generacji.**
- 2) **Drugim zagrożeniem jest znaczna pokusa zmarnowania znaczącego fragmentu unijnych środków strukturalnych,** które napłyną do Polski zwłaszcza w dekadzie lat 2010-2020. Doświadczenia Grecji i Południowych Włoch powinniśmy uważać za groźne memento<sup>8</sup>.

Czy zmarnujemy unikalne szanse Polski w zakresie wykorzystania środków Unijnych?

**Trzecim zagrożeniem jest dualizacja polskiej gospodarki, polskiego społeczeństwa, polskiej nauki i kultury.** Wewnątrz Polski może pojawić się groźna luka rozwojowa łamiąca spójność naszego kraju.

Oczywiście ta próba bilansu szans i zagrożeń niesionych przez lata 2010 – 2030, jest tylko bardzo wstępnym szkicem, który z pewnością znajdzie pogłębioną interpretację w naszej dyskusji strategicznej.

### **III Polska wobec wyzwań XXI wieku**

Polskie Forum Myśli Strategicznej powinno poświęcić szczególną uwagę pasjonującej problematyce XXI wieku.

Warto sformułować trzy tezy o wieku XXI.

Primo – wiek XXI będzie wiekiem globalnego ryzyka i uniwersalnej niepewności.

Secundo – wiek XXI będzie wiekiem kształtowania nowego multipolarnego porządku globalnego

---

<sup>6</sup> por. A. Kukliński, Gospodarka oparta na wiedzy – jako nowy paradygmat trwałego rozwoju, (w:) G. Gorzelak, A. Tucholska (red), Rozwój, region, przestrzeń, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007

<sup>7</sup> A. Kukliński, Megaprzestrzeń XXI wieku, (w:) A. Kukliński, K. Pawłowski op.cit.

<sup>8</sup> por. T.G. Grosse, Cultural endowment in the transformation of the Polish Regions, (in:) A. Kukliński, K. Pawłowski (eds), Europe – the Enigma of the XXI century, Nowy Sącz 2008 (in print)

Tercjo – wiek XXI będzie wiekiem kreatywnego i innowacyjnego myślenia i działania<sup>9</sup>.

Nasze Forum Myśli Strategicznej powinno znaleźć odpowiedź na pytanie – jakie miejsce w tym świecie zajmie Polska.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na publikację *The faces of the XXI century*, która ukaże się w czerwcu 2008<sup>10</sup>.

## **VI. Nowy blask klejnotu Polski Niepodległej w doświadczeniach XXI wieku**

Blask klejnotu Polski Niepodległej<sup>11</sup> jest cennym skarbem naszego serca i umysłu. W blasku tym przeważa tożsamość doświadczeń historycznych.

W doświadczeniach XXI wieku musi pojawić się nowe źródło tego blasku – źródło polskiej myśli strategicznej – jako umiejętności myślenia o przyszłości Europy i świata oraz jako umiejętności twórczej partycypacji w europejskich i globalnych procesach decyzyjnych. Bez tych umiejętności Polska nie będzie suwerennym krajem XXI wieku – nie będzie krajem innowacyjnym, nie będzie widziana jako jeden z podmiotów tworzenia nowego porządku globalnego. Finlandia<sup>12</sup> jest pięknym przykładem umiejętności akcentowania swojej tożsamości w sieciach globalnych struktur politycznych, gospodarczych, społecznych i naukowych.

\* \* \*

Teza, że nauki społeczne w odróżnieniu od nauk przyrodniczych są pozbawione możliwości laboratoryjnych eksperymentów jest fałszywa. Jeśli przyjmiemy szeroką definicję laboratorium, to Polska na przełomie XX i XXI wieku jest wspaniałym laboratorium nauk społecznych.

Warszawa, 20 luty, 2008

---

<sup>9</sup> por. A. Kukliński, K. Pawłowski, C. Lusiński (eds) *Towards a new create and innovative Europe*, Nowy Sącz 2007

<sup>10</sup> por. A. Kukliński, W. Lamentowicz, A. Gąsior-Niemiec – *The faces of the XXI century*, The Twenty First Century Institute, Warsaw 2008 (in print)

<sup>11</sup> A. Kukliński, *What will Polish EU Membership Mean for EU and for Europe at Large*, in H. Bunz, A. Kukliński (eds) op. cit.

<sup>12</sup> *Towards a New Creative and Innovative Europe* op. cit